

Тен Пен (Teng Peng 朋 騰)

Чжецзянський технологічний університет,

м. Чжецзян, Китай

ORCID: 0000-0002-6534-7684

e-mail: pengteng9306@sina.com

Су Сяо (Su Xiao 甦 曉)

співавтор, доктор педагогічних наук, професор

Інституту міжнародної та порівняльної освіти

Пекінського педагогічного університету,

м. Пекін, Китай

ORCID: 0009-0001-9146-1472

e-mail: xiao_susu@sina.com

СЕРЦЕ ВІДДАЮ ДІТЯМ – ПОГЛЯД В. СУХОМЛИНСЬКОГО НА ВЧИТЕЛІВ ТА ЙОГО СУЧАСНЕ ЗНАЧЕННЯ

Анотація. Теоретичною основою всебічної гармонійної педагогічної концепції В. Сухомлинського є гуманістична філософія та соціально-історична культурна теорія, започаткована у свій час Л. Виготським. Педагогічні ідеї В. Сухомлинського як вчителя та директора є кристалізацією його довготривалої педагогічної практики, яка не тільки вплинула на освіту того часу, а й мала великий вплив в усьому світі. В. Сухомлинський вважав, що хорошому вчителю недостатньо володіти теоретичною грамотністю – він повинен також мати високий професіоналізм і прагматичний дослідницький дух, вірити у виховний потенціал «любові» та надавати значення самоосвіті.

Ключові слова: В. Сухомлинський, педагогічна концепція, всебічний та гармонійний розвиток, гуманістичні дослідження; вчитель, педагогічні погляди.

Постановка проблеми. Всебічна та гармонійна педагогічна концепція В. Сухомлинського – яскрава і прекрасна квітка в саду педагогічної думки, не тільки конкретна і всеосяжна, а й глибоко вкорінена в освітню практику, сповнена свіжої життєвої сили. І хоча ця практика була успішною в сільських школах понад півстоліття тому, вона і нині приносить велику користь для реформування освіти в новому столітті та реальної, ефективної реалізації концепції «виховання моральних і освічених людей» у Китаї.

Теоретичні засади гармонійної педагогічної концепції В. Сухомлинського.

Ідея всебічного та гармонійного розвитку не оригінальна і не сучасна. Вона сягає давніх часів: вже у первісному суспільстві люди прагнули до щастя. Після виникнення рабовласницького суспільства поділ праці позбавив людей

свободи, більше не існувало рівності для людей. Але він також породив концепцію всебічного і гармонійного розвитку, яка мала велике значення. Наприклад, стародавні греки стверджували, що «у здоровому тілі – здоровий дух», але це стосувалося далеко не всіх людей. У феодальному суспільстві освіта як важливий інструмент управління духовним світом повністю ігнорувала всебічний та гармонійний розвиток людей, а їхній розвиток ставав все більш однобічним та обмеженим. Коли буржуазія вийшла на історичну арену, вона почала критикувати соціальне придушення людської природи і рішуче виступила за всебічний розвиток людей. Проте поділ між розумовою та фізичною працею загострився. Ось чому усунення цієї різниці та реалізація всебічного розвитку людей завжди були важливими питаннями, які привертати велику увагу.

В. Сухомлинський, відштовхуючись від ідеології свого часу та спираючись на ідеї соціально-історичної та культурної теорії, започаткованої ще Л. Виготським, висунув всебічну і гармонійну педагогічну концепцію, що глибоко вкоренилася в освітній практиці. Ця педагогічна концепція дає відповідь, що виходить за межі часу, на два основні питання: чи можуть люди досягти всебічного розвитку і як досягти всебічного розвитку людей.

Соціально-історична та культурна теорія Л. Виготського. Теорія соціальної історії та культури, обґрунтована Л. Виготським, якого західні психологи вважають «Моцартом психології», включає переважно два аспекти. З одного боку, це теорія розвитку мислення, унікального для людини. Вона створюється та розвивається за допомогою діяльності свідомості з використанням символів як носіїв людської культури, а у соціальних взаємодіях є продуктом соціального, культурного та історичного розвитку. З іншого боку, це теорія інтерналізації культурного та історичного змісту через міжособистісну (соціальну) та особисту діяльність. Джерелом і вирішальним чинником процесу є культура, що безперервно розвивається. Реалізація процесу інтерналізації має опосередковуватися через символи.

У 50-ті роки XX ст. людство вступило в епоху третьої науково-технічної революції, і розвиток науки і техніки висунув високі вимоги до якості праці. Це викликало хвилю реформ у сфері освіти та виховання в усьому світі, в тому числі й у Радянському Союзі. Соціально-історична та культурна доктрина Л. Виготського, яка замовчувалася у сталінську епоху, стала важливою для розбудови теоретичних основ освітніх реформ, для вивчення теорій навчання. Після багатьох років досліджень було сформовано велику кількість наукових шкіл, які мали свої власні особливості. Можна сміливо припустити, що всебічна і гармонійна педагогічна концепція В. Сухомлинського виросла на цій основі, хоча й не можна довести, що педагог був з нею знайомий.

Л. Виготський вважав, що у психологічному розвитку дітей навчання та виховання як передача соціального та культурного досвіду відіграють провідну роль. Без освіти та педагогічної діяльності неможливий психологічний розвиток дітей. Відображення соціально-історичних та культурних доктрин Л. Виготського можна розпізнати в системі виховання В. Сухомлинського. Наприклад, пробудження дитячих сердець через слово і допомогу дітям в організації мислення; просування трудового виховання та

наголос на моральній, інтелектуальній, фізичній та естетичній освіті. Спілкування дітей з природою та оточуючим середовищем виховують у них усвідомлення любові тощо. На відміну від інших шкіл розвивального навчання, заснованих на великій кількості експериментальних досліджень, Василь Сухомлинський впровадив соціальну, історичну і культурну теорію, започатковану ще Л. Виготським, на практиці, сформувавши унікальну всебічну та гармонійну педагогічну концепцію.

Погляди В. Сухомлинського на вчителів та їхнє просвітництво. Педагогіка – це не лише вчителі та учні, а й школа, сім'я та суспільство. Практика всебічної та гармонійної освіти повинна встановити гармонійні відносини між цими п'ятьма елементами освіти, такими, як гармонійні відносини між учителем та учнем, відносини управління тощо. Водночас, гармонійне освітнє середовище також важливе. Воно включає гармонійне середовище кампуса (шкільного містечка), гармонійне сімейне середовище та гармонійне соціальне середовище. Тож, мультифакторність та мультисередовище становлять основу для розвитку освітньої діяльності вчителя з чіткими завданнями.

Гармонійні педагогічні відносини. На думку В. Сухомлинського, всебічний та гармонійний розвиток самих педагогів є важливою передумовою і необхідною гарантією встановлення гармонійних освітніх відносин. Об'єктом виховної роботи є індивідуальні й найбільш делікатні сторони духовного життя зростаючої особистості: мудрість, почуття, воля, переконання і самосвідомість. Через них особистість педагога найбільш виразно та ефективно впливатиме на особистість учня.

Вчитель – це не просто навчитель певного предмета або кількох предметів. Насамперед, він має бути педагогом, повинен завжди пам'ятати, що його першочергове завдання – вирощувати всебічно розвинену людину та формувати її душу. Тільки чесні та здібні вчителі можуть побудувати гармонійні освітні відносини й домогтися всебічного та гармонійного розвитку. В. Сухомлинський також зазначав, що педагог, який має забезпечити всебічний і гармонійний розвиток, повинен насамперед любити дітей. Він писав у книзі «Сто порад учителеві», що питання «чи любити дітей» – це перше, що потрібно враховувати під час вибору професії вчителя. Оскільки освіта є гуманістичною справою, педагоги повинні любити кожну дитину, прислухатися до серця дитини, відчувати радість чи біль кожної дитини, розуміти, що кожна дитина має свою унікальну особистість. Тільки торкнувшись її серця, педагог зможе стати скульптором дитячої душі і допомогти дитині стати щасливою людиною.

В. Сухомлинський особливо наголошував, що директор школи має бути «учителем вчителів». Сам він одночасно був директором та вчителем, а також класним керівником. Директор має стати лідером гарного колективу вчителів. Він повинен керувати вчителями у навчанні та дослідженнях, пробуджувати у вчителів бажання опановувати нові знання, а не просто адмініструвати, управляти школою.

Можна сміливо сказати, що гармонійний розвиток самих педагогів глибоко впливає на встановлення гармонійних відносин між учителем і учнем. Високі

ідеали та шляхетна мораль вчителів можуть пробудити високі почуття у серцях учнів. Мудрі роздуми вчителів про життя можуть спрямовувати життя самих учнів. А любов, яку вчителі завжди відчують до учнів, – це тепле сонце, що сяє в серцях учнів.

Гармонійне освітнє середовище. Гармонійне середовище шкільного містечка (кампуса) може стати гарним місцем для освітньої діяльності. Педагогіка – це творча робота, і без чистого, гарного та гармонійного середовища на території кампуса не обійтися. У гармонійному кампусі спочатку мають бути відповідні складові, такі як бібліотека з багатою колекцією книг, світлі й чисті класи та відкриті ігрові майданчики. Крім того, важливе художнє та культурне середовище, що дозволяє учням зрозуміти історію та культуру школи та формувати унікальну культуру кампуса школи.

Крім шкільної освіти, сімейне виховання відіграє не менш важливу роль для вдосконалення людей. Певною мірою, батьки є першими та найбільш важливими вчителями дітей, а сім'я – першим місцем, де діти здобувають освіту. Тож В. Сухомлинський створив спеціальну школу для батьків. На його думку, якщо діти навчаються у школі десять років, то батьки мають навчатися у батьківській школі тринадцять років. Є три категорії людей, яким необхідно вступати до цієї школи. Перша категорія – це молоді пари без дітей. Їм треба навчитися налагоджувати стосунки між чоловіком і дружиною, контролювати свої власні бажання, узгоджувати різні бажання сім'ї; друга категорія – це батьки дітей дошкільного віку, їм необхідно навчитися розвивати розум та мову, а також емоції своїх дітей; третя категорія – батьки учнів різного віку – вони дізнаються, як правильно спрямовувати своїх дітей виконувати домашні завдання тощо.

Загалом всебічна і гармонійна освіта вимагає, щоб кожна ланка в педагогічному процесі відігравала свою роль. Чи то директор школи чи вчитель, школа, сім'я чи суспільство – кожна складова освіти має бути всеосяжною та гармонійною. Тільки освіта, побудована в такій гармонійній системі, може формувати всебічний і гармонійний розвиток людей.

Відповідність всебічної та гармонійної педагогічної концепції В. Сухомлинського китайській освіті. Василь Сухомлинський – найвідоміший іноземний педагог у Китаї, його педагогічна концепція та практика вплинули на покоління китайських вчителів. Переглядаючи та аналізуючи нинішній стан та проблеми китайської освіти, ми переконані, що всебічна та гармонійна педагогічна концепція В. Сухомлинського повністю сумісна з нашою фундаментальною місією освіти – «виховання моральних та освічених людей» (китайською мовою 立德树人), а її багата педагогічна практика має значення для реалій китайської освіти.

Виховання і всебічний розвиток підростаючого покоління – це основа освітньої політики Китаю. Педагогіка має слугувати творчій діяльності у сфері модернізації, а виховання спрямовуватися на всебічний розвиток моральності, інтелекту, фізичної культури та естетики.

Концепція «виховання моральних та освічених людей» відповідає на два основні питання: яку людину виховувати і як виховувати. З точки зору

педагогіки, школа повинна допомагати учням сформувати правильний світогляд, погляди на життя і цінності, затвердити позитивні переконання в житті, навчити учнів мати шляхетні моральні почуття і стати всебічною і гармонійною людиною, що розвивається, з почуттям відповідальності і справедливості.

Однак чітка орієнтація та точність концепції не означають фактичного втілення на практичному рівні. Аналізуючи практику китайської освіти, ми виявили, що існує величезний дисбаланс між теорією та практикою. Оскільки батьки, вчителі та учні приділяють надто багато уваги результатам тестів, вони часто нехтують наданням дітям дедалі серйознішого морального виховання. Що стосується шкільної освіти, то йдеться не про недоліки поширення самої концепції «виховання моральних та освічених людей», а про відсутність працездатного та ефективного режиму її реалізації. І це спонукає до пошуків відповіді на питання у педагогічній класиці.

Відповідність всебічної та гармонійної педагогічної концепції В. Сухомлинського інноваційному простору. Озираючись назад, скажемо, що В. Сухомлинський народився понад сто років тому, пішов із життя понад півстоліття тому, а його педагогічна концепція та практика живуть і актуальні понад 70 років. Чому вони все ще просуваються, досліджуються та практикуються сьогодні? Тому, що педагогічна концепція В. Сухомлинського – це гуманна наука, вона про те, як ростити людей, про людяність та чесноти, про вічні теми, про «живу педагогіку».

Часи змінюються, наука та технології просуваються вперед, земля стає меншою, а світ розширюється. Ми говоримо про світ, про глобальне село, про глобальне управління і виступаємо за створення спільноти зі спільним майбутнім для людства. У Китаї ми говоримо про відродження китайської нації, її м'яку силу та омолодження країни за допомогою науки та освіти. Ці ідеї, ініціативи чи завдання складаються з дієслів, а дії мають виконуватися людьми. Отже, яка людина формуватиметься у майбутньому, то вона й визначатиме наше майбутнє, напрям країни та напрям світу. Творчість суспільства залежить від творчих здібностей людей; гармонійний розвиток суспільства залежить від гармонійного розвитку людей, а духовний світогляд суспільства залежить від духовно-морального світогляду людей. Формування людей, культивування добропорядних гармонійно розвинених людей має стати першим та основним чинником довготривалого процесу виховання. Це змушує нас знову звернутися до В. Сухомлинського, його педагогічної концепції, до сутності його гуманістичних поглядів на виховання. Адже вони вказують саме на це.

В. Сухомлинський сформував всебічну та гармонійну педагогічну концепцію через педагогічну практику. Ця цілісна система має свою основну мету – формування всебічно та гармонійно розвинених людей із взаємним проникненням виховання моралі, інтелекту, фізичного виховання, естетики та праці через гармонійне освітнє середовище та гармонійні освітні відносини, утворюючи тривимірний простір. Саме тут ми можемо знайти відповіді на два основні питання: чому навчає всебічна гармонійна освіта і як вона навчає. Це має важливе значення для нас, щоб справді реалізувати концепцію «виховання

моральних та освічених людей» у шкільній освіті. Але варто зазначити, що ми вступили в ХХІ століття, і матеріальне, і духовне існування цієї епохи вже не таке, як за часів В. Сухомлинського півстоліття тому. Тому, коли ми нині інтерпретуємо педагогічну концепцію В. Сухомлинського, особливо його досвід й педагогічну практику, ми повинні мати уявлення про час і локальні інновації.

З одного боку, об'єктом нашої освіти більше не виступають діти, які можуть отримувати інформацію лише від природи, книг та традиційних культурних ресурсів. Розвиток Інтернет-технологій дає їм усі види інформації з неймовірними масштабами та швидкістю, що не лише розширює їхній світогляд, а й збільшує обсяг інформації, яку вони пасивно отримують. Це ставить перед педагогами виклики: як вивчити відповідні методи позитивного керівництва, адаптовані до змін сьогочасся, як покращити здатність дітей дізнаватися та розвивати їхнє критичне мислення. Якщо педагоги й досі дотримуватимуться колишніх теоретичних накопичень і пізнавальних резервів, їм точно не вистачить переконливості для навчання звичайним способом, тому дуже важливо покращити їхню здатність йти в ногу з часом.

З іншого боку, педагогічна практика В. Сухомлинського сформувалася у сільській школі в глибинці України півстоліття тому. Не лише етнічний та регіональний колорит є очевидно відмінними, очевидні відмінності й з погляду освітнього середовища, масштабу викладання, змісту навчальної програми, режиму навчання також. Є багато невідтворюваних складових. Отже, практика нового періоду не може відтворити механічно практику минулого. Тому необхідно нагадати нашим педагогам, що поінформованість про локалізації, новаторське мислення та новаторську практику є важливими принципами, засадами для втілення педагогічної концепції В. Сухомлинського у нову епоху. Сучасні педагоги повинні поєднувати своє власне середовище та умови, щоб дослідити їх на практиці та виявити суб'єктивну ініціативу і творчість у педагогічному дослідженні.

Всебічний та гармонійний розвиток – основа людського розвитку та вічна місія шкільної освіти. В. Сухомлинський ретельно продумав теорію всебічного і гармонійного розвитку, накреслив його практичний шлях, поєднавши дослідження та практику. Його педагогічна концепція – це не лише скарбниця педагогічної мудрості, а й потік потужної життєвої сили, поєднання часу і простору, які можуть поринути у поточну педагогіку та живити серця сьогоднішніх людей. Але, як вчителі нової формації, ми також маємо використовувати душу, любов, мудрість, роздуми та творчі здібності, щоб увібрати педагогічну мудрість В. Сухомлинського та створити таке навчання, що сприяє всебічному і гармонійному розвитку учнів у наших школах.

В. Сухомлинський – багатство світової освіти й педагогіки. Цього, 2023 року, на ознаменування 105-ї річниці від дня народження великого педагога, ми ще раз уважно вивчаємо його дорогоцінну спадщину і продовжуємо творчо використовувати та збагачувати освітню практику Китаю. Духовна чарівність та педагогічні ідеї Українського педагога живі назавжди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

苏霍姆林斯基.苏霍姆林斯基选集(第1卷)[M].北京：教育科学出版社, 2001: 20. [В. О. Сухомлинський. Вибрані твори Сухомлинського (Том 1). Пекін, Видавництво «Педагогічна наука», 2001. 20 с.].

苏霍姆林斯基.苏霍姆林斯基选集(第4卷) [M].北京：教育科学出版社, 2001 : 575. [В. О. Сухомлинський. Вибрані твори Сухомлинського (Том 4). Пекін, Видавництво «Педагогічна наука», 2001. 575 с.].

苏霍姆林斯基.苏霍姆林斯基选集(第5卷) [M].教育科学出版社, 2001 : 13. [В. О. Сухомлинський. Вибрані твори Сухомлинського (Том 5). Пекін, Видавництво «Педагогічна наука», 2001. 13с.].

苏霍姆林斯基.给教师的建议:全一册[M].北京：教育科学出版社,1984 : 147. [В. О. Сухомлинський. Сто порад учителю. Пекін, Видавництво «Педагогічна наука», 1984. 147 с.].

苏霍姆林斯基.和青年校长的谈话[M].上海教育出版社, 1983 : 160. [В. О. Сухомлинський. Розмова з молодим директором школи. Шанхай, Шанхайське освітнє видавництво, 1983. 160 с.].

REFERENCES

苏霍姆林斯基.苏霍姆林斯基选集(第1卷)[M].北京：教育科学出版社, 2001 : 20. [Sukhomlynskyi,V. Selected Works of Sukhomlynsky (Vol.1)] [in Chinese].

苏霍姆林斯基.苏霍姆林斯基选集(第4卷) [M].北京：教育科学出版社, 2001 : 575. [Sukhomlynskyi, V. Selected Works of Sukhomlynsky (Vol.4)] [in Chinese].

苏霍姆林斯基.苏霍姆林斯基选集(第5卷) [M].教育科学出版社, 2001 : 13. [Sukhomlynskyi, V. Selected Works of Sukhomlynsky (Vol.5).[in Chinese].

苏霍姆林斯基.给教师的建议:全一册[M].北京：教育科学出版社,1984 : 147. [Sukhomlynsky], V. One hundred Tips for the Teacher] [in Chinese].

苏霍姆林斯基.和青年校长的谈话[M].上海教育出版社, 1983:160. [V.O. Sukhomlynskyi, V. A Conversation with a Young School Principal]. [in Chinese].

I GIVE MY HEART TO CHILDREN – V. SUKHOMLYNSKYI'S VIEW ON TEACHERS AND ITS CONTEMPORARY SIGNIFICANCE

Teng Peng 朋 騰

College of Education,
Zhejiang University of Technology,
Zhejiang, China
ORCID: 0000-0002-6534-7684
e-mail: pengteng9306@sina.com

Su Xiao 甯

Corresponding Author,
Institute of International and Comparative Education of the
Beijing Normal University,
Beijing, China
ORCID: 0009-0001-9146-1472
e-mail: xiao_susu@sina.com

Abstract. The theoretical basis of the comprehensive harmonious pedagogical concept of V. Sukhomlinsky's comprehensive harmonious pedagogical concept is the humanistic philosophy and socio-historical cultural theory, initiated by L. Vygotsky. V. Sukhomlynskyi's pedagogical ideas as a teacher and the principal are the crystallization of his long-term pedagogical practice, which not only influenced the education of his time, but also had a great impact around the world. V. Sukhomlynsky believed that it is not enough for a good teacher to have theoretical literacy; he or she must be a professional with a pragmatic research spirit, believe in the educational potential of “love” and attach importance to self-education.

Keywords: V. Sukhomlynskyi, pedagogical concept, comprehensive and harmonious development, humanistic research, teacher, pedagogical views.

Стаття надійшла до редакції 27.09.2023 р.